

הלכות בהמה וחיה טהורה

תוכן הענינים

ב	סימן ע"ט – סימני בהמה וחיה טהורה
ב	סעי' א', ברמ"א בסופו – בשר אדם
ב	ביאור הנושא
ו	סי' פ' – דין חיה טהורה
ו	ביאור הנושא
ז	סי' פ"ב – סימני עופות
ז	רמ"א סעי' ג'
ז	ביאור הנושא
ט	סימן פ"ג – דין סימני דגים ודגים מלוחים
ט	סעי' א' – סימני דגים
ט	ביאור הענין
טו	סימן פ"ה – סימני חגבים
טז	סעי' א' – ג': דיני חגבים
טז	ביאור הענין, ופרטי הדינים

הלכות בהמה וחיה טהורה

סימן ע"ט – סימני בהמה וחיה טהורה

סעי' א', ברמ"א בסופו – בשר אדם

(צקר אדם, אסור לאכלו מן התורה) (ר"ן פ' אף על פי ורמב"ם פ"ג ד"ג וה"ה וקרבן אהרן פ' שמיני דף ס"ד ע"ד ללא כמשמעו דתו' פ' אף על פי ורמ"א דצקר אדם אינו אסור מן התורה ועצ"ח).

הרמב"ם [מאכ"א ב' ג'] מביא דזאת תחיה אשר תאכלו, חיה אין אדם לא, ולא הבא מכלל עשה לאסור בשר אדם. וע"ע אם לזה כיוון הריטב"א. המגיד משנה כ' דזהו עיקר הדעה, שבשר אדם אסור מה"ת בעשה.

הריטב"א שם מביא עוד דעה דבשר אדם אסור משום איסור אבר מן החי, כי אינו דג ואינו חגב שיש דרשה שאינם צריכים שחיטה, ולכן הואיל ולא נתחדש באדם המושג של שחיטה, האיסור שלפני השחיטה במקומו עומדת. [האריכות הוא לבאר הצד שגם לאחר מיתה יש איסור אמ"ה, מלבד האיסור הנאה מהמת, וכדלקמיה בס"ד].

הרשב"א מביא הדרשה של הרמב"ם, ומביא תורת כהנים כזה, וס"ל שזה אסמכתא בעלמא, ואין בשר אדם אסור אלא מדרבנן, וכ' בדיוק היפוכו של דברי הריטב"א, דמדאמר' שדם וחלב אדם שרי, ע"כ מה"ת אין האדם נחשב כמין טמא.

הרשב"א בתשובה [א' שס"ד] כ' דס"ל דיש איסור דרבנן בכל אופן, וע' הרא"ש בכתובות שם דדם הוא ס"ל דיש איסור

ביאור הנושא

הרמ"א כ' דבשר אדם אסור לאכלו מה"ת. הפר"ח כ' דמהשמטת השו"ע מוכח דלית ליה שום איסור, ומותר.

ובאמת, על הפר"ח קשה, כי יש הרבה איסורים שהשו"ע לא מפרטם, כגון קנאה ותאוה וכבוד, לשוה"ר, בישול בשבת.

לפי הפר"ח יל"ע, מכיון שהוא מותר, לכא' הוא בשרי, וצריך להמתין אחריה לפני אכילת בשר [כגון אחרי אכילת עור ליד הציפורניים, וכדלקמיה בס"ד]. ובשלמא אשכנזים, המתנה אינו אלא מנהג, ובכה"ג לא קיבלו עליהו [עכ"פ] כשאינו באותה סעודה, אבל לספרדים מאי איכא למימר.

הריטב"א בכתובות דף ס' ס"ל דבשר אדם הוא איסור דאורייתא, ובלאו, והוכיח כן מהא דהגמ' דריש בק"ו שדם אדם וחלב אדם היה נאסר משום היוצא מן הטמא, אם לא משום שיש ק"ו להוכיח דמותר [מלבד בל תשקצו], ע"כ האדם נחשב כטמא. וממשיך להוכיח שאסור בלאו.

הלכות בהמה וחיה טהורה

הא כל הראשונים עסקו בזה, ואין מי שמתיר בכל אופן. ע"ע ש"ך פ"א ג'.

הבא"ח שם צועק נגד אלו שהוא נוהגים לאכול את הערלה לאחר הברית מילה, ואמרו שזה סגולה לבן זכר, והבא"ח אסר מחמת כל הנ"ל.

עוד נפק"מ מכל זה הוא האם יש בליעות מאדם החי, וע"ע מש"כ באריכות בסי' צ"ח לגבי העוף שפרח של בעל ההפלאה, והקה"י חולין סי' ה', עיי"ש.

הנה, בשר אדם מת, הגמ' קידושין נ"ז. מבואר דישראל מת אסור בהנאה. הש"ך כאן מציין לשו"ע בסי' שמ"ט, ועיי"ש גם בסי' שם"ט. הפ"ת כ' דאיסור זה הוא מה"ת, ודריש כן מעגלה ערופה.

ובשר גוי מת, ע' תוס' ב"ק דף י' ד"ה שחשור, שגוי מותר בהנאה, אבל אכילה עדיין אסור מחמת כל הנ"ל.

הרשב"א [א' שם"ה] ס"ל דבשר גוי מת אסור בהנאה, וכ"פ השו"ע שציין הש"ך הנ"ל, ויתכן שזה רק מדרבנן. וע"ע ערוה"ש, בא"ח. והפמ"ג [ש"ד ג'] בין ישראל בין גוי אסור בהנאה, ודלא כתוס' הנ"ל. וע"ע ר' משה בענין ניתוחי מתים של גוי ללמוד רפואה.

שער של מת, הנקוה"כ בשם הרמב"ם כ' דשרי. השו"ע כ' דשער אחר מיתה אסורה, והש"ך חולק.

הפ"ת סי' שמ"ט סק"ב דן בענין 'מומיה', וכוונתו הוא לMummy, שמחנטים המת, ומציין למשנה למלך,

דרבנן, אבל ס"ל דהיינו רק כשהוא מחובר, אבל כשכבר תלוש, אין איסור. וכ"פ הבית לחם יהודה.

הראב"ד בהשגות על הרמב"ם שם חולק עליו, וס"ל דבשר אדם שרי. הדרב"מ מביא דעה זה, וס"ל דדעת הראב"ד הוא להתיר לכתחילה.

הפמ"ג וערוה"ש דוחים דברי הדרב"מ, ויתכן שגם הראב"ד מודה שאינו מותר לכתחילה, ויתכן שהוא מודה שיש איסור דרבנן, ורק בא לאפוקי הרמב"ם שיש דרשה לאסור. ועוד, הלא בלא"ה יש איסור בל תשקצו, וא"כ ע"כ אין כוונת הראב"ד להתיר לכתחילה.

ובזה אנו מגיעים לדברי הרמ"א שלנו, אסור מה"ת לאכול בשר אדם. וכ' הש"ך דאי"ז איסור לאו אלא איסור עשה. וכשהוא בשר מן המת, יש איסור הנאה, כדיבואר בס"ד.

הפמ"ג וחכמ"א ועוד, כולם נקטו כדברי הרמ"א.

הפמ"ג [ש"ד ס"ב ב'] מוכיח מהגמ' שהביא הריטב"א והרשב"א הנ"ל שאין איסור אמ"ה מן האדם, דאלת"ה גם דמו וחלבו אסור. וזה דלא כהלבוש דמשמע שיש איסור אמ"ה מן האדם.

הבא"ח [אמור] אסר בשר אדם מה"ת, ולא ביאר אם הוא לאו או עשה, ולכן אין ללמוד מהתם יותר מהרמ"א.

לאור כל הנ"ל קשה דברי הפר"ח שהבאנו בתחילת הנושא שסתימת שו"ע שלא הזכיר איסור זה ע"כ ס"ל דמותר;

הלכות בהמה וחיה טהורה

וכשמוציא הקשקשים, יעשה כן בכלי ח"פ, כדי שלא יהיה חנ"נ, וכו'.

הפשטות הוא שציפורניים דינם כעור, ואסור. וע' רמב"ם מאכ"א ד' י"ח ציפורניים מעוף אינם ראויים לאכילה ולכן אינו חייב עליהם, אך יש בהם משום אחשביה.

ולכן קשה טובא, מדוע כל האחרונים במשך כל הדורות הזהירו שלא לנשוך הציפורניים כי אתי לידי חילול שבת, הא שכיח טובא אנשים שכולעים אותם, וא"כ הם בולעים איסור תמיד, והיה להם לצעוק גם נגד זה. וצ"ע.

חזירים לעתיד לבא, הש"ך סק"ד כ' דהכלל של כל היוצא מן הטמא אינו אלא באיסור לאו, אבל באיסור עשה שרי. וע"ע הערוה"ש סקי"ז, והגר"ח הל' מאכ"א, האם עורו של עשה מותר לסת"ם.

ע' מנח"ש נב' צ"ז, ובענין חלב.

הריטב"א קידושין מ"ט בשם המדרש, מדוע נקראת שמו חזיר, משום שעתיד להחזירו לישראל.

ויש שביארו שאדום ועשיו עתידים להחזיר לישראל החלק שלקחו מהם.

ויש שאמרו בהחזיר הטמא עתיד להחזיר להיות כשר. והקשיא, הא זאת התורה לא תהא מוחלפת, וביאר האור החיים הק', ויקרא י"א ז', התורה אסרה 'כי לא מעלה גרה' והתורה תלה האיסור בעובדה, וכששתנה העבודה, טהורה.

שאכלו אותו לרפואה, ודנו להקל כי זה גוי, ולרפואה, ולאחר שנהפך לעפר.

ודן מבאן לענין אכילת השליה לאחר הלידה. הנה, בעצם השליה הוא אבר פנימי שהקב"ה גדל במיוחד עבור ההריון והעובר.

והנה, הרמב"ם [הל' שומאת מת ב' ג'] כ' כל אבר שאין לו גידין ועצמות אין לו שומאה, ואינו טעון קבורה, עיי"ש. ור' משה [א' רל"ב] דאין איסור הנאה בשר של החי רק מבשר של המת. כלומר, אין חיוב קבורה, ואין איסור הנאה.

וגם לענין אכילתו אין לאסור, כי אינו אחשביה כיון שהוא לרפואה, עמש"כ בס"ד בסוף סי' פ"ד. הפר"ח מיקל בבשר אדם לגמרי, הרא"ש מיקל כשהוא תלוש. ועוד, הדרב"ת ג"כ צועק נגד אכילת הערלה, וכ' משום שהוא סגולה, אבל לרפואה משמע שאינו חמור כ"כ. ועוד, אולי הוא פירשא בעלמא.

ולכן, ע"פ מושכל ראשון נראה דאם יש תועלת רפואית מוכרחת, אינו נראה שזה שאלה חמורה כ"כ.

עור האדם, הרמב"ם ס"ל דעור הוא כבשר, מה"ת, עוריהם כבשריהם. הבא"ח כ' דזה מדרבנן, ואינו יודע מהיכן ידע את זה. הנפק"מ בזה הוא ענין עור השפתיים או האצבעות, האם יש איסור דאורייתא לאכלם, או רק איסור דרבנן.

שער וקשקשים שנפלו לתוך התבשיל, השער אינו בעיה כי זה שער מן החי, אבל הקשקשים הוא עור יבש, ואסור.

הלכות בהמה וחיה טהורה

ניתוק, היכא שהבן החזיר אין סימנים
שוות להאם, וזה הפקעה מהכלל של כל
היוצא מן הטמא. [לא הבנתי את זה.]

וק', הא עדיין כל היוצא מן הטמא
טמא.

ותי' ר' אלישיב חולין ס"ז: סימני
כשרות הם סיבה ולא רק סימן, ולכן שיידך

הלכות בהמה וחיה טהורה

סי' פ' – דין חיה טהורה

ביאור הנושא

סימני חיה טהורה הם מעלה גרה ומפרסת פרסה. הפ"ת מביא בית יעקב דצריך שיהיה פיצול בקרנותיו. הפ"ת, וכ"ה בש"ך חולקים, וכל שיש סימני טהרה, שרי. [ק', וכי הבית יעקב חולק על התורה].

הש"ך כ' דאין נפק"מ בכל זה, כי אנו אוכלים חיה רק ע"פ המסורה. וכ' הפמ"ג, דהיינו רק לענין החלב, דבזה החיה שאני מבהמה, אבל לענין הבשר שמותר בין בבהמה בין בחיה, אי"צ מסורה. וכ"פ המהרש"ם [ד' צ"ד] וכ"פ הדרכ"ת. וכ"מ בבכה"ח, ערוה"ש.

החזו"א יש לו אגרת [א' צ"ט] להרב הרצוג שהיקל בדבר, והחזו"א חולק עליו, וס"ל דגם הבשר צריך מסורה [חלקו לענין 'זבו' שהוא כעין פרה עם גב כמו גמל]. החזו"א ציווה להרב הרצוג להחמיר. החזו"א כ' דמקור שיטתו הוא מהחכמ"א, אמנם בחכמ"א שלפנינו אינו מוכח, ויתכן שדעת החכמ"א הוא ככל המקילים.

בילקוט יוסף מבואר כהחזו"א.

הנפק"מ בכל זה הוא לענין 'בופלו', שאם הוא חיה, האם בשרו מותר.

והנה, מבואר דטהור וטמא א"א להוליד, ולכן אם רואים שמין א' עם השני ביחד מולידים, ע"כ זה מין טהור. ויש

שהוכיחו שבופלו ופרה ביחד מולידים, הגם שלא בקלות, וא"כ הוא סימן שבופלו הוא כשר. ע"ע רמ"א סי' כ"ח.

עסקו בענין ג'יראפה, האם מותר לאכלו או שצריך מסורה. והנה, אין לנו מסורה, וא"כ השאלה היא על הבשר, האם הוא מותר, ותלוי על השאלה שכתבנו. ויש הרבה מקום לשוחטו, ואי"ז הבעיה. במציאות הוא מעלה גרה, וגם מפרים פרסה, למרות שיש שכבה של עור ע"ג הפרסה. נפק"מ, כמה היו בתיבת נח, ב' או ז'.

בפרשת ראה ב'זמר' הרב סעדיה גאון תיאר 'ג'ירף' כמו הג'יראפה שיש אצלנו, אך רש"י כ' דאינו יודע מהו.

מעיקר הדין, מלבד החזו"א, שרי.

נמצא, יש הרבה יותר מקום להחמיר בהודו מג'יראפה.

הלכות בהמה וחיה טהורה

סי' פ"ב – סימני עופות

הרא"ש הוא כרש"י, וכ"פ הרמ"א כאן.
וכ"ה בנוד"ב, חכמ"א, ערוה"ש, ר' משה
א' ל"ד, בית שלמה, מנח"י, מהר"ם שיק,
דרכ"ת; וסגרו עלינו את הדרך, ואין אנו
אוכלים שום עוף אלא עם מסורה.

השואל ומשיב א' קמ"ט כ' דאינם
אסורים בוודאי אלא מספק, ולכן עולה
לספ"ס. מאידך, מר' משה נא' ל"ד מבואר
דלא היקל כזה, וסברתו מובן, דכל שיש
ספק במסורה, אין כאן מסורה כלל, כי
מסורה פירושו הוא ודאי ולא ספק.

עוד כ' ר' משה דמסורה פירושו שעל
עוף זה יש מסורה, ואינו מספיק ששמו
יהיה שווה. ואירי בענין העוף
'פאזאנ"ע', Pheasant, שהמלמד להועיל
[ב' ט"ז] כ' דאכלו אותו בגרמניה, ואעפ"כ
ר' משה החמיר, דאין כאן מסורה של
טביעת עין אלא ע"פ שם לחוד, ואין
לסמוך על זה.

עוד כ' שם דאין לסמוך בזה על יחיד,
אלא רק עוף שהיה רגיל ומפורסם
שאכלו, יש לאכול, אבל בלא"ה לא. הOU
חולקים, וסומכין על היחיד.

העוף Peacock כ' הפמ"ג דאין לנו
מסורה, ולכן אין לאכלו.

בענין הודו, Turkey; המ"ב בסי' ע"ט
עוסק באנגליש"ע הע"ן, והערוגת הבשם
כ' דאי"ז הודו שלנו.

רמ"א סעי' ג'

"ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו
זו שהוא טהור"

ביאור הנושא

חז"ל נתנו סימנים מהו עוף כשר,
וסימנך 'צפור', שיש אצבע יתירה, זפק
וקורקבן נקלף, ושאינו דורס.

א' בגמ' דתרנגולא דאגמא אסורה,
כיון שרואוהו דורס ואוכל.

ופסק הרמב"ם [מאכ"א א' כ'] דהתורה
מונה כ"ד טמאים, ושאר עופות טהורות,
וכל שיש ג' סימנים, יש להניח שאינו
דורס. המגמ מביא הרבה ראשונים
הסוברים כן. הגרע"י בספר הליכות עולם
[ו' רל"ו], מביא עוד דעות כזה, דגל שיש
ג' סימנים, אי"צ מסורה.

מאידך, רש"י בחולין כ' דהואיל וראינו
בהאי גמ' שהיה עוף שדרס, לעולם
חוששין שמא הוא דרוס, ולכן אין אוכלים
אלא ע"פ מסורה.

המ"ב בסי' תרמ"ח סקס"ה לגבי אתרוג
מורכב כ' בשם החת"ס דאין ליטול אלא
במסורה כמו לענין עופות.

הרמב"ם ושאר ראשונים ס"ל דהאי
סיפור בגמ' היה מקרה נדיר, ואי"צ
לחשוש לזה, משא"כ רש"י ס"ל דלומדין
משם לעולם לחוש שמא הוא דורס.

הלכות בהמה וחיה טהורה

במציאות יש לו כל הסימנים של עוף
כשר. אומרים שיש ריב"ש שכ' דיש
מסורה ע"ז, אבל אין ריב"ש כזה, כי רק
גילו עוף הזה מלפני כחמש מאות שנה.

למעשה, נהגו העולם לאוכלו, ורק רק
יחידי סגולה המונעים מלאכלו.

וביאר המשיב דבר [ב' כ"ב] מנהג
ישראל, דדבר שיהודים אוכלים במשך
הרבה דורות, אי"צ מסורה חדשה
להתירו, ואין לאסרו אלא א"כ יש ראיה
לאסרו. כלומר, המסורה הוא להוכיח
שאינו דורם, אבל אם אכלו לכ"כ הרבה
שנים ולא ראו שדורם, לכו"ע אין לחשוש
כ"ז שלא ראוהו דורם. ואה"נ אלו
שהתחילו לאכלו עשו כן באיסור, מ"מ
אנן יש לנו להקל. וכ"כ הערוגת הבשם.

מה כל הרעש בענין עופות
"ברעק"ל"??

הלכות בהמה וחיה טהורה

סימן פ"ג – דין סימני דגים ודגים מלוחים

סעי' א' – סימני דגים

סימני דגים מפורשים בתורה: כל שיש לו סנפיר וקשקשת, טהור. וסנפיר, הוא ששט בו. וקשקשת, הן הקליפות הקבועות בו. הגה: ודוקא שהם נקלפים ציד או צכלי, אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג, לא מקרי קשקשת (המ"מ פ"א דמ"א). ואפילו אין לו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת, מותר. ואפילו אין לו עתה, ועתיד לגדלם לאחר זמן או שהיה לו בעודו במים והשירן מיד בעלותו ליבשה, מותר. (רמב"ם ספ"א מהמ"א ורי"ף ור"ן וה"ה) הגה: וי"א לאין להתיר בקשקשת אחת, רק כשהיא עומדת תחת לחיו או זנבו או סנפירו (הטור והרא"ש לדעת צ"י ור"ן וה"ה צ"ס הרמב"ן, וטוב להחמיר).

מדג טהור, או דג טהור שטיפליו בגנטיקה שלו שאינו גדל סנפיר וקשקשת, שרי. וע"ע מנח"ש [ב' צ"ז כ"ז].

גם למ"ד דהוא סיבה, ע"כ אינו סיבה גמור, דהא הגמ' מבואר דכל שעתיד לגדול שרי, אלא ע"כ הכח של הסיבה הוא הסיבה.

הנוד"ב [כ"ט] ס"ל דאי"צ מסורה על בהמות כי התורה תיאר במפורש הסימנים לכשרותם. ולכאן, ה"ה כאן בדגים נמי נימא הכי.

המהרש"ם כ' דאי"צ במסורה אלא בעופות. הרי, דגים אי"צ מסורה. [ק' מחגבים].

הערוה"ש מודה דבעצם אי"צ מסורה כדי להכשיר, אבל כדי לדעת מה נחשב קשקשת, ואיזה קשקשים נופלים בעלייתו

ביאור הענין

מבואר מהגמ' דקשקשת האמור בתורה הוא כעין שריון להדג, ואין דג שיש לו קשקשת שאין לו סנפיר, והא דהתורה הזכיר סנפיר, היינו כדי להגדיל תורה ולהאדירה.

יש לחקור, וכ"ה באמת לא רק בדגים אלא גם בשאר בהמות וחיות וחגבים, האם הסימנים הללו הם 'סימן' או 'סיבה'. האם הוא גורם להדג להיות טהור, או שהוא סימן שזה הדג שדיברה בה תורה.

ר' אלישיב [חולין ס"ז:] מביא ריטב"א [נדה נ"א] דאם הוא סימן בעלמא, לא שייך למימר להגדיל תורה ולהאדירה, דרק בסיבה איכא למימר הכי. [א.ה. לא הבנתי את זה.]

מאידך, המהרי"ט [ע"ט] כ' דאלו סימנים בעלמא. ועפ"ז, דג טמא הנולד

הלכות בהמה וחיה טהורה

ועו"ק, הא הריב"ש שהבאנו בענין חגבים ס"ל דמצוות להבדיל הוא לא לסמוך על רוב וחזקה אלא לדעת בברירות. [ק' על הריב"ש ממש"כ בהמשך הסימן לגבי קרבי דגים שיש נאמנות ורוב. וצ"ע.]

ועו"ק, הא לא קיימו המצוה של 'להבדיל', כי שום יהודי בירר שזה אכן טונה כשרה.

ר' משה [ג' ח', וג' כ"א] לא ניה"ל בהאי שיטה, וס"ל דאין כאן מירתת [כי מהר מאוד יכולים לקלף הדג, ואם אינו משגיח תמיד, יתכן שיכניסו מין טמא. וע"ע תשובות והנהגות.

בילקוט יוסף מבואר שאביו החמיר בזה.

למעשה, שאר ארגוני כשרות מחמירים בזה, וכן הם עצמם מחמירים לענין פסח.

ובלא"ה, יש להחמיר בטונה של OUN, כי יש לאסור משום בישול עכו"ם, כמו שנתבאר בס"ד בס' קי"ג, עיי"ש. אבל של פסח מותר, כי מקפידים אז גם על זה. ועמש"כ בס"ד בס' קי"ד מענין דגים.

קשקשת, מבואר דעתיד לגדול ג"כ מהני. ואומרים דכל הוא המציאות בענין סרדינים.

ומבואר, דאם הקשקשים יורדים כשעולה מן המים, מחמת כעס, מותר. והמנח"י [ג' ע"א] כ' דזהו המציאות בענין טונה.

מן המים, ומה עתיד לגדול, לזה צריך מסורה.

דגים אינם טעונים שחיטה, אבל לאכלם חי הוא בעל תשקצו. דם שלהם מותר, אך יש מראית העין. לענין צעב"ח, עמש"כ בענין חגבים בשם יד יהודה וחת"ס.

הנפק"מ הוא האם מותר להוציא דגים קטנים בשבת מאקווריום כדי שלא יאכלם דג הגדול. וע"ע שש"כ מש"כ בזה. בענין מצוות 'להבדיל', עמש"כ בענין חגבים, וה"ה בענייננו.

ר' משה [יו"ד ג' ח' בסופו] כ' דיש לוודא שהוא מין טהור, ואילו ר' אלישיב ס"ל דדעת הרמב"ם הוא לוודא שהוא טהור ע"י הסימני טהרה.

ה OUN אומרים דהדג היחיד בעולם שהוא משווק באופן מסחרי שבשרו הוא אדום הוא סלמון, ולכן הקונה דג שבשרו הוא צבע של סלמון אי"צ לחוש שהוא מין טמא. ואין זה אמת במציאות, ואפ' אם היה אמת היינו חוששים לצבעים וצבעי מאכל. ועוד, הלא לא קיים מצוות להבדיל.

ה OUN ס"ל דטונה בקופסא אי"צ לבדוק כל דג ודג בפנ"ע, אלא כל שבשרו נראה כך, והוא בקופסא, ידע בברירות שהוא טונה, דאילו היה מין אחר, לא היה ראוי לאכילה ע"י הכימיים שנותנים כדי להרוג חיידקים, דכל מין יש לו כימיים מיוחדים.

ואע"פ שאין לי היכולת לברר את זה, מ"מ קשה לי להאמין דכך הוא המציאות.

הלכות בהמה וחיה טהורה

ב'שריון' שאין ביכולתו להגן על הדג. וכ"כ המהרש"ם [ד' צ"ד], שיהיה איזה חוזק עצמי, אבל לא חוזק מדי.

יש עוד נידונים בענין דג זה, שהקשקשים אינם על העור כמו דג רגיל, אלא הם טמונים ב'כיסים' ו'קמטים' של העור, האם זה נקרא קשקשת. וע"ז דן הדרכ"ת, והפמ"ג מיקל בשאלה זה.

השבה"ל כ' דמדינא דג זו טהור, אלא שאין להתירו אם בנ"א יראים לאכלו מחמת כשרותו. מאידך, רב בעלסקי והגר"מ שטרנבוך ס"ל דדג זה טמא. אין מסורה על דג זה, כי התחילו לאכלו רק לפני כמאה שני כשיהודים הגיעו לדרום אפריקה.

החת"ס [חולין ס"ו:] מביא בית הלל [ע'] באר היטב], וצועק להחמיר על דג זה. גם הערוה"ש החמיר.

הנה, החת"ס שם מביא הרמב"ן עה"ת דמבאר ענין הקשקשים, שהוא דג השוחה למעלה בהמים כדי שהשמש יגיע להקשקשים ובכך מוציא הזוהמא של הדג, אבל דגים בלי קשקשים נמצאים עמוק בתוך המים, והשמש לא מגיע אליהם, והזוהמא שבתוך גופם נשארת שם, ולכן התורה אסרתם מחמת האי זוהמא. החת"ס כ' דמותר לדרוש טעמא דקרא, דהרי הגמ' אמר דהתורה נתן הסימן של סנפיר להגדיל תורה ולהאדירה. [צ"ל הא דעתיך לגדול עדיין שרי, כי טרם יש זוהמא.]

הרמ"א כ' דקשקשים יורדים ביד או בכלי. האחרונים [פ"ת סק"א] דנו בענין דג [Sturgeon] שאין הקשקשין יורדים אלא ע"י שרייה במים חמים ובאפר. הנוד"ב לוחם על כשרותו. ובנו השיבת ציון כ' דהא דאומרים שאביו חזר בדבר הוא שקר מוחלט. וכ"כ הערוה"ש [סקי"ג] ובנו התורה תמימה.

החת"ס [דרשה לו' אדר], ובנו הכת"ס [מ"ב] החמירו. הציץ אליעזר כ' דהמנהג להחמיר.

[יסוד השאלה האם הא דיורד כך הוא גלוי שהוא אכן אינו חלק מהעור אלא קשקשת, או"ד מהא דצריך טירחא כ"כ, אינו קשקשת אלא חלק מהעור.]

הרמ"א כ' דצריך קשקשת תחת לחיו או סנפירו או זנבו. והשאלה הוא בענין טונה 'סקיפג'אק' שיש לו רצועה של הרבה קשקשים, אבל אין לו בג' מקומות אלו.

וכ' הפמ"ג דהא דהרמ"א מצריך בג' מקומות אלו היינו משום דאל"ה חוששין שמא נדבק לשם מדג אחר, אבל כל שיש רבוי, וברור שהוא מדג הזה, אין חוששין שהוא מדג אחר, אע"פ שאין בג' מקומות אלו. ועפ"ז טונה הנ"ל שרי, והכי נקטינן.

יש רעש גדול בענין הדג Kingklip הנמצא בדרום אפריקה [וע' ספר אפיקי מגנים העוסק בדג זה], וא' מהנידונים בו היה בענין הקשקשים שהיו יורדים בקלי קלות, ע"י נגיעה לבד, וטענו שזה גרע מקשקשת שריד בעלייתו מן המים, כי זה אין לו שום חוזק משל עצמו, וחסר

הלכות בהמה וחיה טהורה

אם היה לו בעבר, דזה נפלו ואילו זה נתקשה.

הבאנו למעלה הבית הלל שהביא החת"ס דכ' שחכמי ווילנא התירו דג שהקשקשים מכוסים בעוד עור. החת"ס חולק בתוקף. הערוגת הבשם מק' מדוע חסר בשם שריון מהא דיש עוד כסוי, הא שייך ב' מעילים.

החת"ס כ' דהא דחכמי ווילנא התירו היינו משום שהיה מכוסה בעור דק שהשמש הגיע לשם, ולכן יש קיום לדברי הרמב"ן, אבל אם העור המכסה הוא עב וחזק, אסור, כי הוזהמא עדיין שם.

הרבה אחרונים הורו על הקינקליפ שיש להסתכל עליה ולהתבונן האם זה דומה לקשקשת רגיל. כ"כ הבד"ן, הגרנ"ק, ר' אלישיב, הגר"י אדלשטיין, ועוד.

השבה"ל מביא רשב"א לחלוק על הרמב"ן וחת"ס, ושקשקשת הוא אפ' דקה מן הדקים.

לדינא, כל שומר נפשו ירחק מזה, וכן נהגו.

דנו האחרונים בענין 'שמינקו'ם
מרינו"ם' שהוא דג שיש בו קשקשת אך אין בו סנפיר, והוא דג שיש בו ארם, ודלא כהגמ' שמבואר שאין שום דג שיש בו קשקשת בלי סנפיר, והקרא הזכיר סנפיר רק כדי להגדעל תורה ולהאדירה. הפמ"ג מביא מבוכה גדולה בזה.

הכרתי כ' דכוונת הגמ' הוא לרוב הדגים, אבל יתכן שיהיו בודדים שיש לזה

עכ"פ, החת"ס למד הרמב"ן כפשוטו, ולמד דזה הסיבה להתיר הדג, והלך עם טעם הזה עד הסוף, וכדיתבאר בס"ד.

אגב יל"ע, מין דג שיש לו קשקשת בים א', אבל כשהוא נמצא בים אחרת אינו גדול קשקשים, האם זה נקרא עתיד לגדול, או"ד זה הפקעה. כלומר, האם בעינן שהמין יהיה מין שיש לו קשקשים, או"ד בעינן שדג הזה יהיה לו במשך חייו. וע"ע בזה.

המחמירים בדג הנ"ל מביאים חת"ס זה בשם הרמב"ן, וס"ל דהואיל וקשקשים של הדג טמונים, ע"כ הוזהמא נשאר, ולכן אינו דג טהור. והמקילים ס"ל דהרמב"ן החת"ס אינו מוזכר בשו"ע, וכל שיש קשקשת שרי. וישיבו להם, אינו מוזכר בשו"ע, כי זהו הא' ב' של קשקשת, ואם הם טמונים, אינו בכלל קשקשת, ואין צורך להשו"ע להזכיר את זה.

הצמח צדק כ' דקשקשת המחובר מכל צדדיו להגוף, אינו קשקשת אלא עור.

עכ"פ, המחמירים בדג זה ס"ל דאין לו חוזק עצמי, הוא טמון בעור, ולכן אינו קליפה ושריון, ואינו קשקשת, ומין טמא.

החת"ס כ' דאם משאיר הדג בשמש הקשקשת נקלף, זה נכלל בהרמ"א של יד או סכין, כמו שמצינו אצל קורקבן.

בספר יבין דעת דן בדין קשקשים דלאחר זמן מתקשים ואינם יורדים, האם הולכין בתר תחילתו או בתר סופו. ומסיק להחמיר, ומחלק בין זה להגמ' שהתיר

הלכות בהמה וחיה טהורה

כליו. ר"ת [ע"ז מ.] ס"ל שלא היה לו להקשיב לחלומות, והדג מותר.

הפמ"ג ס"ל דזה ספק, ולכן אין לאכלו, אבל מותר לעשות סחורה עמו.

דג חרב, Swordfish, אין לו קשקשים ולכן אסורה. הקונסרבטיבים מקילין בזה ע"פ האנציקלופדיה תלמודית, אך בהדפוס שיש אצלנו מופיע תמונה של דג זה, ומתחתיו כתוב שאינו כשר כיון שאין לו קשקשים.

החת"ס בדרשה שהבאנו למעלה צועק נגד רב א' בדורו שהיקל בדג חרב, וכ"ה בכת"ס סי' מ"ה, וכ"ה בכנה"ג מובא בפמ"ג ש"ד סק"ב, וקורין לה 'פיש אישפאד' וקשקשים שלו נופלים בעלייתו מחמת כעס. וע' צי"א ט' מ' דכ' דאין מי שיכול להגיד שדג חרב שלנו הוא האי דג, ולכן דג חרב שלנו אסור בהחלט.

סעי' ח', מבואר דביצי דגים, אלו שהם אדומים לאחר המליחה, ודאי הם ממין טהור, אבל לא השחורים, דהקדמונים חקרו בדבר ומצאו שא"א ביצי דגים מלוחים אדומים אלא ממין טהור.

וי"א בשם ר' משה דה"ה לענין בשר הדג, אם הוא אדום הוא ודאי מין טהור.

המציאות מעיד דאין זה אמת, ויש מינים טמאים עם בשר אדום, ולכן א"א לסמוך ע"ז, כי אינו אמת.

ע' ר' משה [ג' ח', וגם ד' א' ט'] דע"פ המבואר כאן בענין קרבי דגים, ה"ה שמהני נכנס ויוצא לוודא שאין הגוי

קשקשת בלי קשקשים. הפמ"ג כ' חלילה לומר כן. [א.ה. ועוד, א"כ הוי להגמ' לתרין כן.]

ר' אלישיב בהערות כ' דהואיל והוא דג שיש בו ארם, א"כ התורה לא עסקה בו, כי התורה דיברה רק על דגים הראויים לאכילה.

המעדני יו"ט [חולין ג' ס"ז ה'] כ' דמין זה לא היה קיים בזמן מתן תורה, אלא נולד לאחר מכן ע"י תערובות של דגים שונים. החת"ס חולק על זה.

עוד הביא הפמ"ג שם דאי"ז דג אלא חית הים, וע"ז התורה לא דיבר.

החת"ס בנדה כ' דמין זה כשר, כי יש לו סנפיר, ולא ביאר איך הוא מתרין הקושיא. הפר"ח כ' דע"כ היה לו סנפיר, ונפל.

ואולי י"ל, ואולי זה כוונת החת"ס, דהרגליים שיש לו מסייעים לו לזוז, א"כ יש לזה 'דין' סנפיר שבגמ' מבואר דכל שעוזר לו 'לפרוח' הוא סנפיר, ואולי זה כולל רגליים שלו. וצ"ע.

הדג בשם Eel יש לו קשקשים קטנים מאוד הנראים רק דרך מיקרוסקופ, ומסתבר דהערוה"ש כאן דכ' דאי"ז נחשב קשקשת הוא לאפוקי מדג זה. הדרכ"ת גם החמיר בזה.

הדג בשם ברבוטא, רבינו אפרים התירו, ובחלום נראה אליו בעל החלומות כמלצר, והציע לו מאכלים טמאים ושרצים, וכששאל אותו מה עושה, השיב לו דזה מה שהתרת. בבוקר הכשיר כל

הלכות בהמה וחיה טהורה

מערים ומטעה הישראל. אבל אם הוא דבר דשייך למעות, ושלא יהיו עליו טענות, לא מהני השגחה כזה לוודא שהוא מין טהור. כגון סרדינים, המוציא מין אחר בתוך הקופסה, החברה אינו מופתע מזה, והוא מילתא דשכיחא, ורק מחזירין לא מעותיו. ולכן צריך השגחה צמודה.

הלכות בהמה וחיה טהורה

סימן פ"ה – סימני חגבים

הלכות בהמה וחיה טהורה

סעי' א' – ג': דיני חגבים

סעי' א': סימני חגבים; כל שיש לו ד' רגלים וד' כנפים, וכנפיו חופין את רוב אורך גופו ורוב היקפו, ויש לו שני כרעים לנתר (פי' לקפץ ולהעתיק ממקום למקום) בהם. ואפילו אין לו עכשיו, ועתיד לגדלם לאחר זמן. ואף על פי שיש בו כל הסימנים הללו, אינו מותר אלא אם כן שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב.

סעי' ב': חגבים, אינם טעונים שחיטה.

סעי' ג': ציר חגבים טמאים, מותר.

ביאור הענין, ופרטי הדינים

סי' הקודם עסק בשרצי המים ושרצי הארץ, ובסוף הסימן מוזכר קצת מדיני שרצי העוף. סימן זה הוא המשך דיני שרצי העוף, כדמבואר מרש"י עה"ת והרמב"ם.

הגרח"ק זצ"ל כ' ספר שלם על דיני חגבים, ו'קרני חגבים' שמו, עיי"ש ותמצא הרבה נחת.

הפרשת שמיני כתיב 'להבדיל' בין החגבים הטהורים ובין הטמאים, והרמב"ם דריש מכאן דיש מצות עשה מיוחדת להבדיל בין הסוגים, מלבד החובה לוודא שהוא אוכל טהור. החינוך חולק ע"ז וס"ל דאין מצוה מיוחדת, אך מבטל דעתו לדעת הרמב"ם. הגרח"ק בספרו מאריך בשיטות אלו.

הדרכ"ת בסי' ע"ט בענין סימן בהמה טהורה שג"כ כתיב בה 'להבדיל', וגם שם

נחלקו הראשונים, מביא בשם הגרש"ק בקנאת סופרים דיש מצוה מיוחדת להבדיל, וללמוד סימנים אלו, אפ' כשאינו רוצה לאכלו. מצוה מיוחדת מלבד מצוות תלמוד תורה.

החינוך בדעת הרמב"ם ס"ל דאינו מצוה 'סתם', אלא הוא מצוה לפני האכילה לבדוק שאוכל כשר, ואם אכל כשר ולא בדק, ביטל מצוה זו. אבל כשאינו בא לאכול, ס"ל דאין ענין להבדיל.

הערוה"ש ס"ל דאם לבסוף נתברר שאכל כשר, לא ביטל שום מצוה.

הריב"ש ס"ל ד'להבדיל' בא ללמדנו שאין לסמוך על רוב או חזקה, אלא צריך לוודא במאה אחוז שזה מים טהור. וס"ל כן בין לדעת אלו שסוברים דיש כאן מצוה מיוחדת, ובין לאלו שס"ל אין כאן מצוה חדשה, עדיין התורה הקפידה לוודא בברירות.

הOU יש להם שיטות שונות לוודא שהטונה בקופסאות שתחת השגחתם הוא באמת מין טהור, והגרע"י צועק כנגדם מהריב"ש, שאינו מספיק רוב וחזקה, אלא בעינן ברור גמור.

והאמת, מהשו"ע בסי' פ"ג סעי' ז' לגבי קרבי דגים מבואר דיש איזה נאמנות ורוב, ואי"צ בירור במאה אחוז. וע"כ צריך ליישב הריב"ש עם השו"ע ונו"כ. ולכן, אי משום הא אי"צ לצעוק נגד הOU. אבל יש לצעוק מהא דיש כאן שאלה חמורה של בישול עכו"ם, וכמו שיתבאר בס"ד בסי' קי"ג, עיי"ש.

רש"י עה"ת בשם התורת כהנים כ' דיש מצוה לדעת ולהכיר ולהיות בקי

הלכות בהמה וחיה טהורה

בספר שיחת חולין כ' דכוונת רש"י בצוואר היינו לאפוקי שלא יהיו מאחורה לגמרי. ולכא' מכל הני ראשונים מבואר דלא בזה.

רש"י עה"ת כ' דצריך שיהיה שמו חגב, ואין לנו מסורה בזה. וכ"כ הט"ז, ערוה"ש, חכמ"א, פמ"ג, ועוד. וכ' הגר"ח"ק והדרכ"ת דההולך ממקום שאין לו מסורה למקום שיש, תולה על השאלה בענין מסורה של עופות, שהשו"ע היקל.

ועפ"ז אשכנזי הרוצה לאכול חגבים, יבקש מחבירו התימני איזה מין טהור ויש הם מסורה דיש כמין 'ח' מתחתיהן על מינים הטהורים, ויאכלו ענווים וישבעו.

איברא, החגבים שהתימנים אומרים שיש להם מסורה, הרגלים לנתר אינם סמוך לצוואר אלא הוא מאחורי הרגל שלהם. ולפי הגר"ח"ק והאור החיים אי"ז חסרון במסורה, אלא אסור לחלוטין ומנהג טעות, ע"פ רש"י עה"ת.

OU שאלו להרבה רבנים האם מותר לאכול חגבים של תימנים, וכולם אסרו בפ"א, חוץ מג' רבנים תימניים, דאמרו שיש להם מסורה בחגבים דלא כרש"י עה"ת, ולא כהאור החיים, ופשט אחר בהפסוק 'מעל לרגליו'.

אך יש תימנים אחרים שאומרים שאין זה אמת, ואין מסורה על מינים אלו, והמינים שאבותיהם היו אכולים היה להם רגליים מהצוואר.

ולכן, אע"פ שאין כח בידינו למחות נגד מי שיש מסורה אמיתי לאכול איזה חגב שהיא, דאולי יש להם פשט אחר בהפסוק, מ"מ חלילה לאחרים לסמוך

בסימנים אלו. הגר"ח"ק בספרו מוכיח מש"ס דידן שאין מצוה כזה, מהא דר' יצחק למד איזה סימן מצייד אבל לא מרבו; ע"כ רבו לא היה בקי, וודאי לא היה עובר על מצוות עשה; ע"כ ש"ס דידן אינו כהתו"כ.

סימני החגבים הם: ד' רגליים, ד' כנפיים שחופים רוב ארכו ורוב הקחפו, ועוד שני רגליים לנתר, ושמו חגב.

ויל"ע, האם הוא סגי דיש מסורה ששמו כ' משאר השמות של חגבים המותרים המפורטים בקרא.

הנה, הפסוק של חגבים טהורים כ' שיהיה עוד שני רגליים לנתר 'מעל לרגליו'. והו"א דהיינו שיוצא מגוף החגב מעל מקום יציאת שאר רגליו מגופו. אך רש"י עה"ת כ' דהכוונה שיוצא מצווארו.

הגר"ח"ק כ' דהשו"ע שלא השכיר פרט זה הוא משום דהוא דבר פשוט, כיון ששנוי בקרא. וממשיך, דמי שיש לו מסורה לאכול חגב, אך רגליו אינם יוצאים ממקום הצוואר, מנהג טעות הוא.

האור החיים הק' עה"ת מציין לספרו פרי תואר שכ' דיש מנהג טעות שהתחיל משנות הרעב שהתחילו לאכול חגבים שרגליים הללו אינם יוצאים מצווארו, וטעות הוא בידם. הלבוש מביא את זה.

הגר"ח"ק מביא רשימה של ראשונים דמבוארים כרש"י, הלא המה הר"ן, נמוק"י, ר"י מלוניי"ל, יראים, ועוד. הראשונים שלא כתבו כרש"י, רק כתבו מה שכתוב בקרא, אבל אין ראשונים החולקים על רש"י.

הלכות בהמה וחיה טהורה

דם חגבים אינו מז' המשקים, ואינו כלול בדם.

השותה דם חגב, צריך היכר כמו דג דגים. ברכת חגבים, וכן דמו הוא שהכל. מותר לבשלו עם בשר וגם עם חלב, כמו דגים.

בענין צידה, ע' מ"ב סי' שט"ז סקי"ג. שדעת רש"י דחגב טהור הוא מינו ניצוד. הרמב"ם חולק.

האם יש גוזה בשבת לתלוש כנף ממנו, ע' הגר"ח"ק.

עליהם, דאסור לזוז מרש"י וכל הראשונים עה"ת במקום שאין לו מסורה גמורה משלו [דשאני הא דשו"ע לגבי עופות שאינו סותר לשום דבר]. ולכן אינני יכול להאמין הסרטון שבו א' מרבני ארה"ב אכל חגב של התימנים.

התימנים האוכלים אותם אומרים דע"כ אין פשט בהפסוק מעל לרגליו כרש"י וראשונים, דהא אין שום מין חגב שיש רגליים כזה. ואי"ז טענה, דאיך הם יודעים שגילו כל הסוגים של חגבים, אולי כל מה שעלה בידהם הוא מינים הטמאים, ויש מין א' טהור שלא ראוהו.

וידוע הסיפור דבשעה שהגר"ח"ק למד הלכות אלו, חגב הגיע על אדן החלון. וכאן נגלה שהאי חגב היה חגב שיש בו כל הסימני טהרה, כולל שני רגליים לנתר שיצאו מצווארו; דלא כטענה הקודמת.

מדיני חגבים; אסור לאכלם כשהם בחיים, משום בל תשקצו, אבל אינן טעונים שחיטה. הערוה"ש כ' דאין להם דיני טרפות. אין בהם איסור אבר מן החי. דמו טמא. ציר חגבים מותר, אפ' ממין טמא, והש"ך מביא מחמירים בזה.

טעמו, הפמ"ג כ' דאע"פ דצירו שרי, מ"מ טעמו אסור.

לענין צער בעלי חיים, הירד יהודה [סקי"ג] כ' דאין צעב"ח על בע"ח שאינם טעונים שחיטה, כגון דגים וחגבים. החת"ס [ו' כ"ד] חולק.

וק', הא בסוגיא דספינן [או"ח שמ"ג, ע"פ הגמ'] מבואר שאסור ליתן חגב לקטן לשחק בו שמא יאכלו. וק', האיך הקטן שיחק בו אם לא לצער, הרי ע"כ כהירד יהודה. וע"ע בזה.